

AZILIANUL DE LA BĂILE HERCULANE ÎN LUMINA NOILOR CERCETĂRI *

Descoperirea câtorva vetre de foc, în cuprinsul cărora s-au găsit unele unelte microlitice rămase de pe urma refugiilor vremelnice ale unor vânători și pescari, în peștera Hoților de la Băile Herculane, s-a bucurat în timpul din urmă, datorită conținutului lor arheologic și paleontologic, neașteptat în această regiune, de o atenție deosebită din partea nu numai a unuia dintre arheologii noștri, dar și din partea unui arheolog străin.

După cum se știe, punctul de vedere susținut de către descoperitori în ceea ce privește încadrarea culturală și cronostratigrafică a fost pus în discuție încercându-se să se dea o altă interpretare acestor descoperiri. Urmare a acestei situații, de comun acord cu arheologul care susținea o teză contrară, am hotărât să reluăm problema vetrelor cu microlite de la Herculane, și prin noi săpături să fim puși în situația de a putea discuta în colectiv poziția stratigrafică a vetrelor, precum și a obține materiale și observații care să ne permită o mai bună cunoaștere a complexului acestor vetre.

Ce au susținut descoperitorii?

Încă de la prima prezentare a descoperirii (din 1954) s-a precizat că acest complex arheologic lipsit de ceramică, reprezintă o cultură epipaleolitică¹. În raportul celei de-a doua campanii (din 1955), ținându-se seama de faptul că, în cuprinsul vetrelor lipsește cu desăvîrșire orice rest ceramic și de apariția tot mai frecventă a unor « unelte microlitice de silex asemănătoare uneltelor aziliene am datat vetrele de la Herculane în perioada de sfârșit a paleoliticului superior »².

Cum în a doua campanie ne-au apărut în aceste vetre mai mulți dinți și molari aparținând unui ierbivor, pe care i-am atribuit oii sau caprei — capra fiind documentată sigur printr-un fragment de corn — am subliniat necesitatea unui studiu paleontologic, prin care trebuia să se precizeze, dacă aceste resturi osoase aparțin sau nu oii sau caprei și dacă acestea erau sălbatică sau domestice.

* Comunicare prezentată la Sesiunea Științifică a Institutului de arheologie din mai 1961.

¹ C. S. Nicolăescu-Plopșor și colaboratori, *Șantierul arheologic Cerna-Ōlt*, în SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 143—146.

² C. S. Nicolăescu-Plopșor, Eugen Comșa și Al. Păunescu, *Șantierul arheologic Băile Herculane*, în *Materiale*, III, 1957, p. 53.

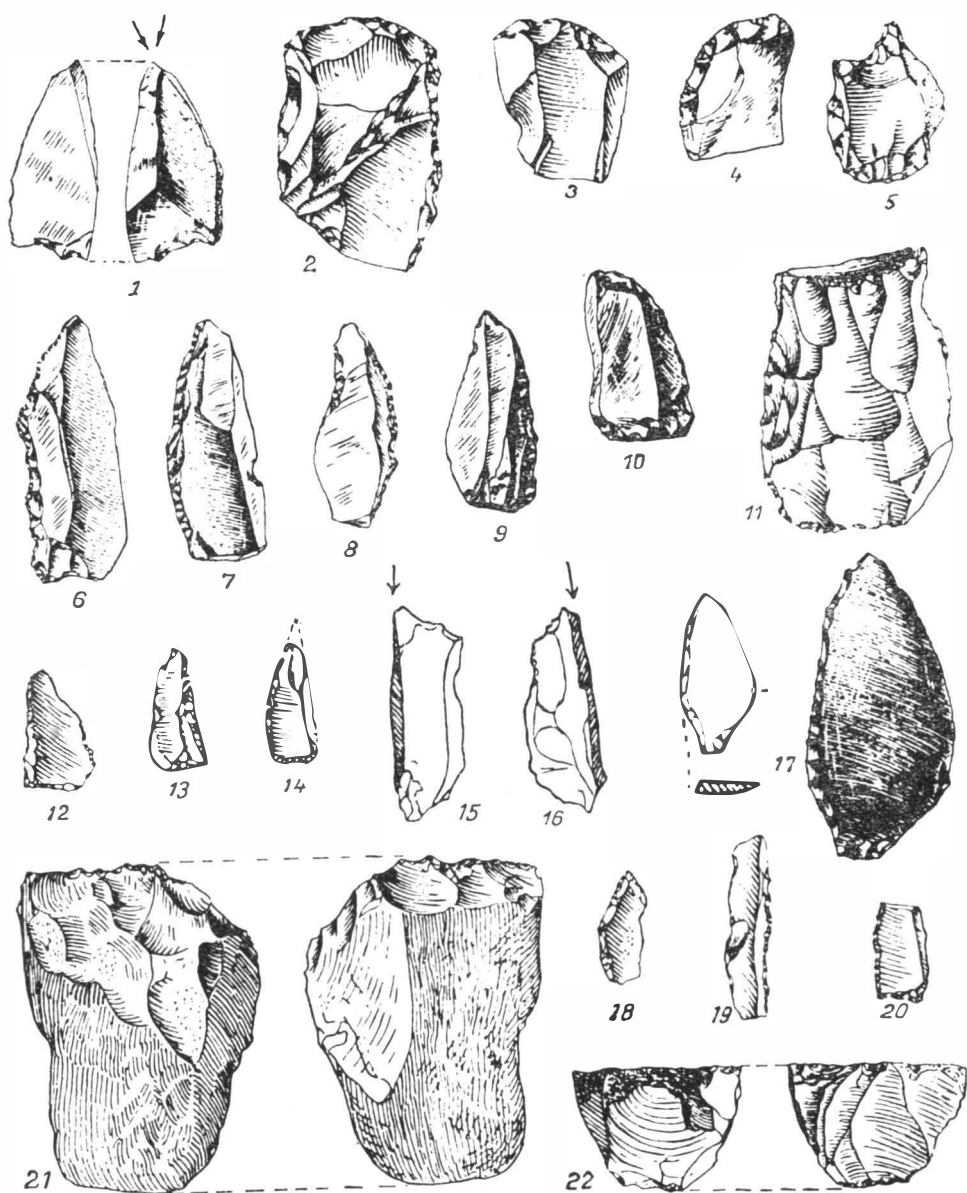

Fig. 1. — Microlite din vetrele aziliene. 1, 15, 16, burine; 2—5, răzuitoare; 6—10, 12—14, virfuri aziliene; 11, nucleu; 17—20, lame retușate; 21, 22, dălțițe esquilées (mărime naturală).

În cazul unui răspuns afirmativ, am lăsat deschisă posibilitatea atribuirii acestor vetre unei comunități care cunoștea creșterea vitelor fără să folosească ceramica.

Între paleoliticul nostru de sfârșit și susținerea unui neolitic preceramic se crease destul spațiu în care descoperirea de la Herculană să-și poată găsi un loc.

Adincind într-un studiu aparte problema microlitelor de la Herculană, descoperitorii au subliniat din nou strînsa asemănare între uneltele descoperite în peștera Hoșilor și cele din cultura aziliană, constatare care se sprijinea pe existența lamelor cu marginea teșită, formă caracteristică azilianului și, în special, pe lipsa totală a formelor geometrice specifice culturii mai târzii tardenoasiene.

În așteptarea unui studiu, din toate punctele de vedere, a complexelor vetrelor de la Herculană s-a menținut totuși din prudență, bănuiala că resturile osoase de ierbivor mărunt, oaie sau capră ar putea aparține unor specii domestice¹. Pornind de la această bănuială a noastră fără a mai aștepta vreo verificare, arheologul D. Berciu, sub impresia descoperirii lui Vl. Milojević de la Magula-Argissa a primei așezări neolitice preceramice din Europa, atribuie complexul de la Herculană unei perioade proto-neolitice preceramice, sprijinindu-se pe următoarele argumente²:

1. Posibilitatea cunoașterii de către comunitatea de acolo cel puțin a ovicaprinelor ca la Argissa.

2. Tehnica de retușare neolitică a uneltelor.

3. Prezența uneltelor geometrice.

4. Analogii cu tardenoasianul III, neolitic din Franța și cu nivelul IVa de la Crvena Stijena din Muntenegru, considerat similar celui de la Argissa și celui din Peștera Hoșilor.

5. Tradiții ahrensburgiano-swideriene.

6. Predominarea lamelor mărunte față de microlite precum și alte observații asupra cărora — autorul — a considerat că nu mai este cazul să insiste.

Aceste susțineri au fost combătute de primul dintre noi, care, a demonstrat că nici cei mai vrsași paleontologi nu au putut preciza specia ierbivorelor mărunte, ale căror resturi fosile au fost descoperite acolo, necum să poată susține dacă acestea erau sau nu domestice, subscriind pentru probabilitatea caprelor și acelea sălbatice. Înlătură ca afirmații neîntemeiate: tehnica de retușare neolitică, prezența uneltelor geometrice, analogiile cu tardenoasianul III și cele cu nivelul IVa de la Crvena Stijena precum și pretinsa tradiție ahrensburgiano-swideriană.

Cît privește « fenomenul predominării lamelor mărunte față de microlite » fapt care ar reprezenta « un fenomen post-mezolitic » primul dintre noi l-a considerat ca fără sens, întrucît « lamele, fie mari, fie mărunte, predomină... în orice industrie lamelară, lamele mărunte fiind și ele microlite ca și celelalte unelte »³.

Determinările privitoare la asociația micromamiferelor au dus la unele considerații paleobiogeografice. Prezența unor specii stenotopice de înălțime ca *Microtus nivalis* care ocupă astăzi o zonă între 1800—2200 m, a lui *Microtus subterraneus*, care trăiește între 2200—2400 m și a lui *Clethrionomys glareolus* care

¹ C. S. Nicolăescu-Plopșor și Eugen Comșa, *Microlitele de la Băile Herculană*, în SCIV, VIII, 1—4, 1957, p. 17—25; idem, *Микролиты в Бăиле Геркулане*, în *Dacia*, N.S., II, 1958, p. 393—399.

² D. Berciu, *Neolitic preceramic în Balcani*, în SCIV, IX, 1, 1958, p. 91—98.

³ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Discuții pe marginea paleoliticului de sfârșit și începuturile neoliticului nostru*, în SCIV, X, 2, 1959, p. 221—227.

abia coboară pînă la 700 m în Retezat, arată în vremea aceea un biotop caracteristic unei clime mult mai aspre decît acum¹.

Golul muntelui era aproape, iar pe actualul gol mai dăinuiau încă zăpezile veșnice, dovadă că glaciațiunea carpatică nu luase încă sfîrșit.

În vreme ce arheologul D. Berciu susținea, neîntemeiat, tehnica neolitică a uneltelor de la Băile Herculane între microlitele de aici a apărut în schimb o

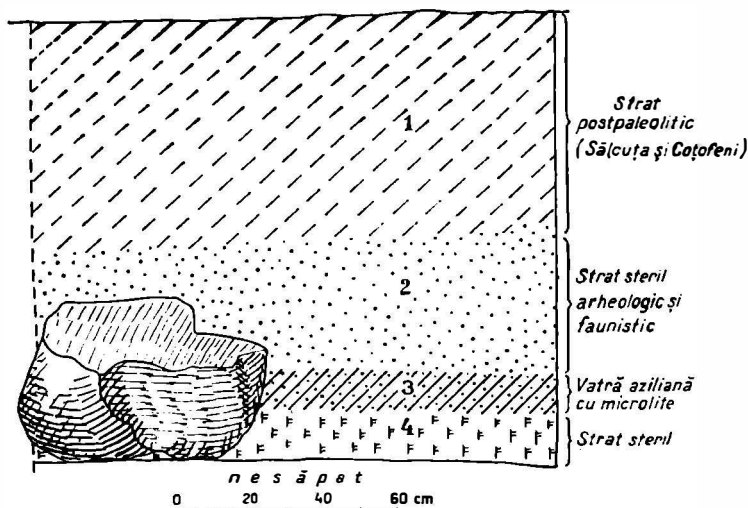

Fig. 2. — Profilul de sud al casei A. 1, strat negru-cenușiu; 2, strat gălbui deschis, prăfos cu puține pietre mici; 3, negru cu pietricele mărunte, cărbune și cenușă; 4, roșcat deschis cu foarte multe pietricele mărunte colțuroase.

unealtă caracteristică numai paleoliticului superior și epipaleoliticului și anume dălțița (de tip esquillées)².

Acest punct de vedere e susținut mai apoi de același autor și în alte lucrări³.

Încadrarea vetrelor de la Herculane în epipaleolitic⁴ atît după poziția lor stratigrafică cît și din punct de vedere tipologic, încadrare întărită mai apoi și prin documentația paleontologică, a înlăturat pentru un moment încercarea de situare a lor într-un neolitic preceramic, ca mai apoi ele să fie situate în « epoca mezolitică »⁵.

¹ M. Hamar, *Notă preliminară asupra faunei rozătoarelor din Retezat și Făgăraș*, în *Natura*, 5/1958, p. 85—92.

² M. Bitiri, *Un nou tip de unealtă între microlitele de la Băile Herculane*, în *SCIV*, X, 2, 1959, p. 453—457.

³ D. Berciu, *Asupra protoneoliticului Europei sud-estice*, în *Omăgiu lui C. Daicoviciu*, 1960, p. 15—21; idem, *Quelques problèmes communs de la préhistoire de la Roumanie et de celle de la Bulgarie*, în *Izvestiia-Institut*, 1960, XXIII, p. 261—268.

⁴ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Le paléolithique dans la République Populaire Roumaine à la lumière des dernières recherches*, în *Dacia*, N.S., I, p. 54.

⁵ *Istoria României*, I, 1960, p. 25—29.

Cum în momentul în care socoteam că discuția privitoare la existența unui neolitic preceramic la noi e încheiată, a apărut un studiu sub semnătura lui Vl. Milojević asupra căruia sîntem datori să ne oprim un moment¹.

Sub influența punctului de vedere susținut de către arheologul D. Berciu, în dorința ca neoliticul său preceramic să nu rămîie stingher în Europa, lasă a se înțelege că locuitorii peșterilor de la Crvena Stijena (stratul IV) înrudiți oarecum, prin prezența formelor geometrice, cu cei de la Argissa și cu cei de la Herculanee, erau vînători ce deveniseră deja crescători de vite.

Lăsînd la o parte unele considerații cu totul gratuite, prin care se pune la îndoială contemporaneitatea microlitelor cu ceramica de la Cleanov, Dudești, Verbicioara și Verbița, Vl. Milojević merge chiar pînă la susținerea unui neolitic preceramic la Verbicioara. Contemporaneitatea ceramicii cu microlitele pare îndoielnică pentru Vl. Milojević, deoarece microlitele însoțesc culturi din perioade diferite ca Criș și Vinča (B). Pentru noi însă care cunoaștem realitățile de aici, această contemporaneitate nu este cîtuși de puțin îndoielnică, ci sigură.

Cercetătorii neoliticului nostru vor fi, credem, de acord cu noi, că microlitele, chiar geometrice, cu deosebire trapezul și semiluna sînt prezente în faza timpurie a neoliticului. În ordine cronologică pe linia dezvoltării neoliticului întîlnim trapezul în Crișul din peștera Bordul Mare de la Ohaba Ponor², precum și în așezările din faza timpurie a culturii Vinča (A), de la Cleanov, Verbicioara³, Dudești⁴, Drăghiceanu⁵.

În ultimele două așezări putem vorbi chiar de o bogăție a microlitelor. Pe de altă parte, e îndeobște cunoscut că ceramica liniară pretutindeni merge mină în mină cu microlitele, dintre care nu lipsește trapezul, care pătrunde chiar pînă în faza Giulești a culturii Boian⁶. Toată această susținere a lui Vl. Milojević privind necontemporaneitatea microlitelor cu diferitele etape de dezvoltare ale neoliticului se sprijină pe o necunoaștere a complexelor acestor culturi, necunoaștere ce merge pînă la afirmația că industria microlitică este absentă în culturile Starčevo și Vinča.

Dacă pe cercetătorii mai vechi ai culturilor Criș-Starčevo și Vinča problema uneltelor de piatră cioplită i-au interesat prea puțin, ei aplecîndu-se de predilecție asupra ceramicii, cercetările noastre și ale colegilor noștri au dus la rezultate care înlătură susținerea neîntemeiată a lui Vl. Milojević.

¹ Vladimir Milojević, *Präkeramisches Neolithikum auf der Balkanhalbinsel*, în *Germania*, 38, 3-4, 1960, p. 320-335.

² C. S. Nicolăescu-Plopșor și colaboratori, *Șantierul arheologic Ohaba-Ponor*, în *Materiale*, III, 1957, p. 47.

³ D. Berciu și colaboratori, *Șantierul arheologic Verbicioara-Dolj*, în *SCIV*, I, II, 1951, p. 230-232 (pentru Cleanov) și p. 232-235 (pentru Verbicioara); idem, *Șantierul Verbicioara*, în *SCIV*, III, 1952, p. 147 (pentru Cleanov) și p. 154-155 (pentru Verbicioara).

⁴ E. Comșa, *Rezultatul sondajelor de la Dudești și unele probleme ale neoliticului de la sud de Carpați*, în *SCIV*, VII, 1-2, 1956, p. 41-49; idem, *Săpăturile de la Dudești*, în *Materiale*, V, 1959, p. 91-97.

⁵ Al. Păunescu, M. Ionescu, Gh. Rădulescu, *Săpăturile din raionul Giurgiu*, în *Materiale*, X (în pregătire).

⁶ Trapezul a apărut în așezările cu ceramica liniară din Moldova, de la Glăvănești Vechi și Traian, precum și în stațiunile din faza Giulești a culturii Boian (vezi E. Comșa, *Quelques données relatives à la périodisation et à l'évolution de la civilisation de Boian*, în *Dacia*, N.S., I, 1957, p. 64 și pl. I). Cîteva trapeze au fost descoperite și în așezarea Zănești-Dealul Viei aparținînd fazei Precucuteni I.

Pornind de la supoziția arheologului D. Berciu că «pe dealul Fiera de la Cleanov poate să fi fost un nivel foarte subțire de locuire mezolitică târzie pe care l-au spălat apele, din cauza înclinării pantei, și peste care s-au așezat purtătorii culturii Verbicioara I a, în care întâlnim, după cum se știe un puternic fond microlitic-mezolitic de bună tradiție»¹, Vl. Milojević ajunge la concluzia că industria microlitică de la Verbicioara e anterioară culturii Sălcuța și că aici a existat o perioadă preceramică, afirmație ce se sprijină pe bănuiala că microlitele nu ar putea fi contemporane cu ceramica Vin a (B).

Revenind la analogiile care s-au făcut între complexele Argissa-Crvena Stijena (strat IV) — Băile Herculane putem susține că în vreme ce între primele două, există un singur element de legătură, anume trapezul, în schimb între Băile Herculane și acestea o astfel de legătură este exclusă întrucât s-a documentat că în complexele vetrelor din peștera Hoților nu a apărut nici un element geometric. Într-adevăr, din pământul de azvirlitură al vechilor săpături s-a recuperat un trapez, un fragment de lamă microlitică și două așchii de obsidiană. Observațiile stratigrafice însă, ne arată că obsidiana apare în peștera Hoților abia o dată cu purtătorii culturii Tisa târzie, în vreme ce, în vetrele aziliene, nu se poate vorbi de apariția nici măcar a unei mărunte așchii din această rocă. Mergînd pe linia adîncirii cunoașterii complexului vetrelor de la Băile Herculane de data aceasta venim, în plus, cu unele elemente noi, și anume cu determinarea probelor de cărbune. Aceștia au fost studiați de către prof. Radu Popovici care a ajuns la concluzia că avem de-a face cu resturi sigure de molid (*Picea spec.*) și unele resturi de foioase indeterminabile, dintre care unul se aseamănă cu alunul (*Alnus spec.*)². De altfel, pe valea Cernei, la Herculane, ne aflăm — după acad. prof. Traian Săvulescu — într-o provincie floristică vest-mediteraneană, în plină zonă a fagului. Dintre elementele sudice circum și vest-mediteraneene (ilirice și xerothermice noi, ilirice și submediteraneene vechi, balcano-moesiace vechi — relice terțiare, ca și din elementele mediteraneene mai noi), majoritatea se concentrează în această zonă floristică³, ce după cunoscutul botanist F. Pax reprezintă «un petec foarte însemnat și bătător la ochi în tot lanțul Carpaților», petec a cărui floră «este cea mai bogată și mai interesantă din toată Europa»⁴. Prezența molidului asociat probabil cu alunul la o altitudine de numai 200 m cînd el, în această regiune, abia coboară pe versantele văilor înguste sau pe dosuri de munte pînă la 1000 m, reprezintă un nou argument în favoarea tezei noastre, susținută anterior, pe baza micromamiferelor. Noile determinări⁵, făcute de data aceasta de către un specialist, care a privit oscilația asociațiilor de rozătoare și insectivore pe verticală, au dus la o serie de interpretări noi ce nu fac altceva decît să consolideze cu argumente în plus încadrarea noastră geocronologică. Astfel, în vetre predomină speciile landsafturilor deschise și pajiștilor alpine ca: *Microtus arvalis*, *Chionomys nivalis* și *Microtus agrestis*, alături de un reprezentant al stepelor temperate *Cricetulus*

¹ D. Berciu, *Neolitic preceramic în Balcani*, în SCIV, IX, 1, 1958, p. 98.

² Determinări prof. Radu Popovici de la Sibiu.

³ *Monografia Geografică a R.P.R.*, I (Geografia fizică), 1960, p. 543—587, vezi și harta de la p. 235.

⁴ C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Șantierul arheologic Cerna-Olt*, în SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 141.

⁵ Determinări M. Hamar (București).

migratorius, în asociație cu unele specii tipice de pădure ca: *Apodemus sylvaticus*, *Clethrionomys glareolus* și *Sorex araneus* care indică cu siguranță, începutul extinderii pădurilor.

În concluzie, după biologul M. Hamar întregul complex faunistic de micro-mamifere, de la Băile Herculane, indică ultimele stadii ale pleistocenului și începuturile holocenului. Către aceeași încadrare duc și determinările antracotomice. Sintem în înțelesul documentației palinologice din mlaștinile de turbă, la începutul holocenului, când molidul deține supremația și apare stejărișul mixt cu alun. Foarte probabil în prima fază postglaciară — faza molid-pin după acad. Emil Pop¹.

Unele observații stratigrafice ne arată că vetrele aziliene sînt așezate pe un strat rezultat al unor puternice acțiuni periglaciare².

Stinci mari, lespezi și pietre în canturi, care se găsesc sub vetre, sînt rezultatul dinamitării prin îngheț a ultimei oscilații glaciare Würm.

Ultimul îngheț, ce a dat naștere la ghețarii vecini din Godeanu și Retezat, a fost atît de puternic, încît pe valea Vlăsia (din Godeanu), un ghețar și-a trimes morena terminală pînă la altitudinea de 1450 m³. Datorită acestei răcirii a climei, molidul și rozătoarele coboară la adăpost pe valea Cernei, locul lor fiind luat de ghețari. Destul de aspră, clima și — în cheile înguste ale Cernei — acțiunile cryogene periglaciare au afectat chiar interiorul peșterii nu numai în ceea ce privește dislocarea prin îngheț a stîncilor și lespezilor, dar a influențat în partea superioară înseși depunerile patului peșterii.

O microinvoluție aparținînd acestor depuneri alcătuiește dovada precisă că înghețul peren își virise colții pînă în interiorul peșterii dînd naștere unor caracteristice fenomene periglaciare de cryoturbație.

În afară de aceste argumente — atît prin floră cît și prin faună — nu ni se permite o încadrare cronostatigrafică în neolitic, ci mult mai jos spre începuturile holocenului. Săpăturile din 1960—1961 ne-au pus la îndemînă și unele descoperiri paleontologice care înlătură definitiv prima noastră ipoteză pusă cu atîta rezervă, că locuitorii peșterii de la Herculane, contemporani vetrelor cu microlite, ar fi cunoscut domesticirea ovi-caprinelor.

În stratul inferior, aurignacian întîrziat, s-au descoperit o serie de molari de ierbivor mărunt care atît din punct de vedere morfologic cît și dimensional sînt perfect identici cu cei din vetrele cu microlite. Pînă la o determinare precisă, socotim că mult înainte de sosirea azilienilor pe valea Cernei trăia în regiune o specie de capră sălbatică pe care vînătorii azilieni o puteau vîna mai cu ușurință decît alte sălbăticiuni ca: *Ursus arctos*, *Cervus elaphus* și *Castor fiber*, ale căror oase apar extrem de sporadic în aceste vetre.

Din punct de vedere social-economic, alături de elementele descoperite în campaniile anterioare și în ultimele săpături ne-au apărut bogate dovezi că cei refugiați în vremea aceasta în peștera Hoților de la Herculane ca și confracții

¹ Emil Pop, *Mlaștinile de turbă din Republica Populară Romîna*, 1960, p. 87—88.

² C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu și colaboratori, *Săpăturile de la Băile Herculane*, în *Materiala*, X (în pregătire).

³ Nicolescu Gh., Nedelcu E., Iancu S., *Nouvelles contributions à l'étude de la morphologie glaciaire des Carpathes Roumaines*, în *Recueil d'études géographiques concernant le territoire de la R. P. Roumaine*, București, p. 30—43.

lor sud-vest europeni, pe lângă vînătoare, caracteristică paleoliticului superior, se ocupau intens cu pescuitul¹ și culegerea de melci².

Din punct de vedere arheologic³ alături de formele cunoscute anul acesta ne-a apărut și triunghiul, formă tipică magdalenianului și azilianului.

Toate acestea reprezintă credem suficiente dovezi ca vetrele de la Herculanee să rămîie înscrise în epipaleolitic.

În încheiere, după cum s-a precizat anterior, nu avem de-a face aici nici cu un azilian clasic de tip apusean și cu atît mai puțin cu un azilian estic⁴.

Legăturile care s-au făcut cu Crvena Stijena straturile VIII–IX⁵, rămîn de nediscutat.

Ca și enclava swideriană de la Scaune, venită dinspre nord, în urmărirea vînatului și poposită în masivul Ceahlăului, tot astfel o ceată de vînători și pescari veniți din sud-vest își găsesc adăpost în această minunată peșteră din Cheile Cernei.

Poziția stratigrafică a vetrelor, despărțite printr-un strat steril⁶ de prima locuire neolitică, prin conținutul lor floristic, faunistic și cultural ca și prin poziția geografică a peșterii Hoților în cheile abrupte ale Cernei, toate acestea la un loc, înlătură ca neîntemeiate susținerile că la Băile Herculanee avem de-a face cu un neolitic preceramic.

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR
și AL. PĂUNESCU

¹ După determinările preliminare ale prof. M. Băcescu (București) resturile osoase, dinții, solzii de pești descoperiți aparțin mai multor specii: *Cyprinus carpio*, *Aspius rapax* și probabil *Thymalus thymalus*.

² Gasteropodele au fost determinate de prof. Al. V. Grossu (București). După d-sa, avem de-a face cu speciile: *Lithoglyphus naticoides*, *Cepaea vindobonensis*, *Helix pomatia*. Cele citeva cochilii mici de *Cerithium* sp., fosil, pe care purtătorii culturii aziliene le transformaseră în obiecte de podoabă, provin probabil — după Al. V. Grossu — din apropierea peșterii și anume, de pe valea Bahnei, unde cochiliile acestei specii se găsesc din abundență.

³ În vetrele cu microlite s-au găsit în total 438 piese atipice (bulgări, așchii, spărturi) și 162 piese tipice. Dintre acestea distingem: lame neretușate, lame retușate, burine, răzuitoare, triunghiuri, vîrfuri aziliene, dălțițe de tip esquillees, nuclee. Piese microlitice sînt în proporție de 90%, iar cele mijlocii de numai 10%.

⁴ M. V. Voevodski, *Мезолитические культуры восточной Европы*, în KS, XXXI, 1950, p. 110–114.

⁵ A. Benac, *Crvena Stijena* — 1955 (I–IV stratum), în *Glasnik Sarajevo*, XII, 1957, p. 45–50; idem, *Crvena Stijena* — 1956, în *Glasnik Sarajevo*, XIII, 1958, p. 39–42; M. Brodar, *Crvena Stijena* (V–XIV stratum), în *Glasnik Sarajevo*, XIII, 1958, p. 62–64, vezi și pl. XXV și XXVII.

⁶ Deasupra vetrelor există un strat steril arheologic și faunistic, gros de 0,17–0,36 m.

АЗИЛЬСКАЯ ЭПОХА В БЭИЛЕ ГЕРКУЛАНЕ В СВЕТЕ НОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

РЕЗЮМЕ

Приписывание азийских жилищ из Бэиле Геркулане к неолитической докерамической эпохе одним из румынских археологов (Д. Берчиу), мнение которого разделяет, с некоторыми оговорками, и один иностранный археолог (В. Милейчич), привело к необходимости новых раскопок для коллективного обсуждения стратиграфической позиции, а также для получения материалов и наблюдений, которые позволили бы лучшее распознавание комплекса этих жилищ.

Новые определения, сделанные на основании полученных во время последних раскопок (1960—1961) материалов, относящихся как к фауне, так и к флоре, приводят к выводу, что вышеуказанные жилища принадлежат к началу голоцена. Так, антракотомические определения указывают здесь на безусловное присутствие ели, ассоциирующейся, по всей вероятности, с лесным орешником, что, на основании палинологической документации для торфяных болот, говорит в пользу начала голоцена, когда ель преобладала. В свою очередь грызуны как: *Microtus arvalis*, *Chionomys nivalis* и *Microtus agrestis*, виды, характерные для открытых пространств и альпийских пастбищ, наряду с представителем умеренных степей *Cricetulus migratorius* и с типичными лесными видами как *Apodemus sylvaticus*, *Clethrionomys glareolus* также свидетельствуют в пользу начала голоцена.

Новые стратиграфические наблюдения указывают, что азийские жилища непосредственно следуют за отложениями, являющимися результатом ледникового периода, грозных обвалов и микроинволюций.

Коренные зубы мелких травоядных, найденные вблизи жилищ, которые привели к предположению о возможности начала приручения и разведения животных, были открыты во время недавних раскопок и в нижнем слое поздней ориньякской эпохи, что служит доказательством того, что значительно раньше наступления азийской эпохи в долине Черны проживал один из видов диких коз.

Новые археологические элементы, какими являются: треугольник, использование окаменелых улиток в качестве украшений, также как и коллекции улиток, рыбная ловля и охота на зверей специфических для начала голоцена (*Ursus arctos*, *Cervus elaphus* и *Castor fiber*), а также географическая позиция пещеры в обрывистом ущелье Черны — все вместе взятое опровергает утверждения, что в Бэиле Геркулане мы имеем дело с неолитической докерамической эпохой.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Микролиты из азильских жилищ. 1, 15, 16, резцы; 2—5 — скребки, 6—10, 12—14, азильские наконечники; 11, нуклеус; 17—20 — ретушированные пластины; 21, 22, долотца esquillées (в натуральную величину).

Рис. 2. — Южный профиль кассеты А. 1, черно-пепельный слой; 2, слой желтоватый, светлый, пылевидный с небольшим количеством мелких камней; 3, черный слой с мелкими камешками, углем и пеплом; 4, красноватый, светлый слой с очень большим количеством мелких острых камешков.

L'AZILIEN DE BĂILE HERCULANE À LA LUMIÈRE DES NOUVELLES RECHERCHES

RÉSUMÉ

L'opinion de D. Berciu, qui assigne les foyers aziliens de Băile Herculane à un néolithique précéramique, opinion à laquelle s'est rallié — avec réserves — un archéologue étranger, Vl. Milošić, a imposé une reprise des fouilles, afin de permettre à une équipe élargie d'examiner à nouveau la position stratigraphique de ces foyers et de recueillir un matériel et des observations susceptibles de mieux faire connaître le complexe.

Les nouvelles déterminations auxquelles ont donné lieu — tant dans le domaine de la faune que dans celui de la flore — les recherches récentes (1960 — 1961) mènent à la conclusion que les foyers en question remontent au début de l'holocène. C'est ainsi que les déterminations anthracotomiques établissent la présence certaine du mélèze, probablement associé au noisetier; or, d'après les données dont on dispose sur le processus de formation des tourbières, le mélèze est caractéristique du début de l'holocène. La même conclusion résulte de la présence de rongeurs tels que: *Microtus arvalis*, *Chionomys nivalis* et *Microtus agrestis*, habitants des espaces ouverts et des prairies alpines, associés à un représentant des steppes tempérées — *Cricetulus migratorius* — ainsi qu'à des espèces typiques des forêts telles qu'*Apodemus sylvaticus* et *Clethrionomys glareolus*.

Il ressort des nouvelles observations stratigraphiques que les foyers aziliens sont situés immédiatement au-dessus de dépôts dus à des actions périglaciaires, à de puissants effondrements et à des micro-involutions.

Les molaïres de petits herbivores découverts dans les foyers, qui avaient suggéré la possibilité d'un commencement de domestication ont été également relevés, au cours des recherches récentes, dans la couche aurignacienne tardive sous-jacente, preuve qu'une espèce de chèvre sauvage avait son habitat dans la vallée de la Cerna bien avant l'arrivée des Aziliens.

Enfin, la découverte de nouveaux éléments archéologiques — triangles, parures en coquilles d'escargots fossiles, provisions d'escargots —, le fait que la pêche et la chasse avaient pour objet des espèces spécifiques du commencement de l'holocène (*Ursus arctos*, *Cervus elaphus* et *Castor fiber*), ainsi que la position géographique même de la grotte dans le défilé aux pentes escarpées de la Cerna, constituent autant d'arguments permettant d'écarter comme mal

fondée l'opinion selon laquelle on se trouverait en présence, à Băile Herculane, d'un néolithique précéramique.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Microlithes des foyers aziliens. 1, 15, 16, burins; 2—5, racloirs; 6—10, 12—14, pointes aziliennes; 11, nucléus; 17—20, lames retouchées; 21, 22, pièces esquillées (grandeur naturelle).

Fig. 2. — Coupe sud de la cassette A. 1, couche gris-noir; 2, couche jaune pâle, pulvérulente, à cailloux en quantité réduite; 3, couche noire, contenant cailloux, charbon et cendre; 4, couche rougeâtre, à petits cailloux anguleux en grande quantité.
